

goldinarjev. Če pa odobrimo predlog, kateri meri na to, koliko naj je največi znižek cene, potem vlada tudi živinsko sol lahko po 9 gold. prodaja, pa bi se vendar po predlogu manjšine držala. Zato priporočam svoj predlog dobrovoljnemu prevdarku sl. zboru. (Dobro-klici na desni.)

Za poslancem Pflügelnom je govoril poslanec pl. Proskovec, a ne za živinsko sol, ampak za znižano ceno kuhinjske soli.

Ker njegov govor ni posebne važnosti bil, naj povemo, kako je dr. pl. Plener zagovarjal predlog Groholskega. Rekel je med drugim: ceno soli je postava od 7. junija 1868. vsled pogodbe z Ogersko določila. Jaz pa vem, zakaj se je Ogerska vlada ustavljala živinski soli. Takrat se je Ogerska dežela postavila na lastne noge, novi ministri so nastopili službo, ki so hoteli ljudstvu se prikupiti s tem, da se mu je cena kuhinjske soli znižala; zato so pustili živinsko sol popolnem na stran; naša vlada je sicer izprva stala zato, da se obdrži živinska sol, pa cena živinske soli tako približa kuhinjski, da ljudstvo ne rabi živinske soli za kuhinjo in za tega del državni dohodki ne trpijo škode. Rekel je dr. Plener, da leta 1861. in sledeča leta naprej se je veliko manj kuhinjske soli prodalo, prav veliko več pa živinske. Od l. 1861., ko se je 3 milijone in 69.000 centov kuhinjske soli prodalo, je padla nje prodaja leta 1866. na 2 milijona in 687.000 centov, — v tistem času pa se je pomnožila prodaja živinske soli od 93.000 centov 691.000 centov, tedaj za 600.000 centov več. Zato so državni dohodki leta 1861. z 19 milijoni goldinarjev, leta 1865. se znižali na nekaj čez 17 milijonov. Še veči razločki pa so bili tisti čas za deželne dohodke na Ogerskem.

Ko je dr. Plener še marsikaj navajal, kako stoji s ceno soli na Nemškem, kjer prodaja živinske soli ne dela nobene škode prodaji kuhinjske, in drugzega več, je sklenil svoj govor s tem, da je priporočal, naj zbornica sprejme predlog odboro ve manjšine, katerega je poslanec Groholski zagovarjal.

Tudi finančni minister de Pretis je poprijel besedo in v daljem govoru si prizadeval dokazati, da cena kuhinjske soli v Avstriji ni viša kakor v drugih državah in da se njena cena bi mogla znižati le na veliko škodo državnim dohodkom, ki bi jim tem bolj občutljiva bila, čem več vam je, gospôda, znano, kako stojimo s financami v Avstriji. Naposled je priporočal zbornici, naj sprejme predlog manjšine, ki ga je objavil pl. Groholski.

To se je tudi po večini glasov zgodilo. Živinsko sol tedaj dobimo, pa ne po zdatno nižji ceni, kakor je kuhinjska.

Gospodarske skušnje.

Korist solnčnic.

Že dve leti skušam na svojem vrtu veliko korist solnčnic (solnčnih rož). One dajejo tičkom živeža, ki skakaje od drevesa do drevesa gosenice oberajo, da mi ta mrčes ne dela škode.

Jan. Borštnik v Doljeh.

Gospodarske novice.

* *Goveja kuga* je 7. dne t. m. bila v teh-le krajih: V Galiciji v Skali Čaniži, Dzunkovu in Koritkovu, — v Bukovini v Črnovicah in v Novoselici, — na Češkem v Redhostu in Budini, — v doljni Avstriji v Hernalsu. Iz Ogerskega je bilo do 2. dne t. m. znano, da je v 10 krajih, na Erdeljskem pa v enem.

* *Poljske miši* delajo v gornji Avstriji po več krajih veliko škodo, kjer zemlja ni do dobrega zamrznila. Opustili so ondi vsa druga sredstva, le loviti jih dadó. Enemu samemu gospodarju blizo Linca je na 4 oralih deteljša najeti mišničar vlovil 1300 miš, ki je za ta lov po pogodbi si zaslužil 13 gold.

Slovstvene stvari.

Beseda o znanstvenem Matičinem časniku.

Iz programa, po katerem bo prihodnji Matičin občni zbor razpravljaj svoje obravnave, je razvidno, da se bode razgovarjalo tudi o znanstvenem časniku, ki naj ga izdajati začne Matica, in ki že več let kot tako imenovana „Seeschlange“ hodi po svetu. Naj tudi jaz svojo rečem — „sine studio et ira“. — Pred vsem vprašam: Čemu sesnuje časnik? Ako je za nj kaj gradiva, vsaj je „Letopis“ za to, ali pa, če je spis veči, saj se lahko izdá posebej. Če se ustanovi, da mora list izhajati o določenih dobah, bode „Matica“ imela eno težavo in sitnost več, in bati se je za velike stroške, ker bi to dokaj Matičinih denarjev neutraliziralo. Težko bi bilo, strogo preliminarati Matičino subvencijo temu časniku, da bi bila neprestopna in nepovišna. In če je število naročnikov premajhno, kakor je podoba, ne bi bilo podvzetju na čast, da hira in naposled ugasne. Slovencem je treba znanstvenih knjig, da ima narod več duševne hrane in se nam jezik razvije in dopolni, takih knjig, kakoršne imamo od Erjavca, Tuška in družih; nam zdaj ne gre za to, da bi razne znanstvene spise izvirno v slovenskem jeziku dalje razvijali, ker nimamo filozofov, prirodoznancev itd., filologiško cepidlačenje je pa največ neplodno. In važno je tudi vprašanje o vredniku ali celó o vrednikih, ki bi hoteli na-se vzeti ta posel, dokler „Matica“ ni v stanu, posebnega tajnika s tako plačo v službo vzeti, da bi živel od nje. Jaz bi djal, da bi Slovenci imeli sedanje preobilno število časnikov skrčiti, a ne še množiti ga! Vsaj izkušnje dosti glasno govori, da je majhni narod slovenski tako nadarjen s časniki vsake vrste, da se nam čudijo drugi Slovani. Vsaj ima že skor vsak kot svoj časnik. In v precejšnjem številu teh časnikov — v listu in podlistku — je prostora obilo za znanstvene in lepoznanške umotvore. Čemu tem listom še bolj podvezovati žile eksistencije, kakor so jim že podvezane? Ne delajmo nepotrebnih „krahov“ še na časniškem polji, vsaj imamo že družih dovolj!

Še enkrat za-to rečem: knjige, knjige so nam dandanes prva potreba. Takega naučnega slovnika (in še s tako drobnimi pismeni), kakor so ga Čehi na dan spravili, nam res ni treba in so naše moči za-nj preslabe; ali v zmanjšani stopi bi si ga lahko tudi osnovali po českem slovarji in po drugih konverzacijskih slovarjih tako, da bi bilo vse bolj ob kratkem povedano. Takošen „naučni slovar“ bi nam lahko opravljal tudi službo slovarja za tuje besede, ki so jih sprejeli tudi v druge jezike in zarad katerih imajo Nemci tako imenovane „Fremdwörterbücher“, med katerimi se posebno odlikuje dr. Kiesewetterjev „Fremdwörterbuch“ že v 5. iztisku, in katerega je, če se ne motim, v nekem listu lanskim ali predlanskim „Novic“ Matice predsednik dr. Bleiweis imenoval zlata vredno knjigo današnji dan, ko na političnem polji dogodba podí dogodbo, novih znajdeb v vseh strokah je čedalje več tako, da celó izobraženi človek mora večkrat po knjigah iskati tolmačenja, kaj ta ali una beseda pomeni. Taka, taka knjiga bila bi nam pravi znanstveni časopis, ki bi človeku zmirom na polici

ležala, da seže po njej, če hoče vedeti, kaj to ali uno pomeni.

Slovarska mrvica.

Prednice: *vz, iz, s, z*, s katerimi se radi sestavljajo glagoli sosebnostno slovenski, često delajo pisateljem veliko preglavico, ker tukaj ni gotovega pravila ter nam umovanje kjekod vso pomoč odreče. Tu velja pogledati v slovarje staroslovenske in druge in po njih ravnati se. Tako bomo našli na pr., da se pravilno piše: izkušati, ne: skušati; tako bomo razumeli, kakor jo največ že res razumemo, razliko med glagoli: vzhajati, izhajati, shajati (se). A če slovanski slovarji ne kažejo edinoglasja, kakor na pr. pri besedi: spoved, izpoved, kar je oboje v staroslovenščini, dočim govore Rusi in Srbi: ispoved, a Čeh ima: zpověd (vypověd mu je „Aufkündigung“) in Poljak: spowiedz, treba si je izbirati z razumom, in če se izbiraje zmotiš, imaš lahek izgovor.

Ali v primeru, ki je dal povod tem vrsticam, stvar ni tako temna. V nekaterih novejših knjigah naletiš kjekod na glagol: izpoznati (za „erkennen“), po starem: spoznati.

Ta nova pisava ne more biti pravilna, ker se nikjer ne najde, marveč kažejo slovarji, kateri to besedo poznajo, samo na: = spoznati, kakor kateri srbsko-hrvatski in staroslovenski slovarji, (spoznati Vuk, spoznavati se, starosl. Mikl. sl.), in ker bi po pojmu predloga: iz, glagol: izpoznati pomenil samo: „Jemand aus einer Menge herauskennen“; Čehi, Poljaki in Rusi nimajo te sestave: spoznati, ker jim je: znati (nedovršnik) za „kennen“, in poznati (dovršnik) za „erkennen“ dovoljno, ter bi nadaljnje pritikanje predlogov bilo nepotrebno in potratno.

Toliko v dobrohotno opomnjo, ker je glagol: spoznati preimeniten in nam pogostoma služi.

Zgodovinske stvari.

Turki pred Dunajem leta 1529.

Priredil M. Molek.

(Dalje.)

Dva v Budapeštu vjeta otroka, neka deklica in nek deček, prišla sta kakor od Boga poslana rešilna angelja nepoškodovana skoz sovražnikove trume do „cesarskih vrat“, potem splezata v mesto, da bi ušla trinogom divjim Turkom. V mestu sta vikšemu poveljniku razodela poglobitnejše in nevarnejše predore, pa tudi število Turka in kje je razpostavljen, natanko ovadita.

Junaški Salm je po vseh kletih in podzemeljskih prostorih straže postavil in poklical Tirolske rudarje (knape), da so kopali okrog „Koroškega stolpa“, cesarske palače in še okrog mestnega zidovja, katero je bilo sovražniku najbliže; na strani jarka so pritrdili bobne ali postavili kako posodo z vodo, in slišali so zdaj, od kod prihaja kopanje, od kod udarci pridejo. Naglo so Turku nasprot kopali, vrli in pogumni Dunajčanje so se s „krtom“ Turkom pod zemljo zgrabili, smodnik pa, kakor so ga Turki imeli pod zemljo, vzeli ali spridili.

Čudna tibota kraljevala je po mestu, kakor bi žive duše notri več ne bilo. Od tretjega dne, odkar so začeli Turki mesto oblegati, do konca oblege ustavili so bili vse ure; zvonovi so utihnili, le v zvoniku sv. Štefana so bile četrtinke na zvon, ki je sicer vabil kano-

nike k jutranji skupni molitvi od tistega časa, kar stoji cerkev sv. Štefana.

27. dne septembra pripeljalo se je po Donavi gori od Simeringa 500 „Nasadistov“ do „dolzega“ in „Wolfovega mosta“. Vsled tega so most Taborški zažgali in vzdigljivi most odpravili od tod, da Friderik, vojvoda Bavarski, ki je od Kremsa doli prišel s svojim bratom Volbenkom in kakimi sto konjiki, ni mogel več v mesto priti.

28. dne septembra so zapodili Španjolci Turka iz mesta pri „dolgem mostu“, 29. septembra pa se je zaglal pogumni Hektor iz mesta, da bi sovražnikove nasipe razdejal in topove zabil.

Od tega dne do 3. dne oktobra so Turki neprenehoma streljali v mesto; ne ene ure počitka ni imela Dunajska posadka, ki je z bistrim očesom gledala na vse strani, da se je nastali ogenj hitro pogasil in so se popravili poškodovani nasipi.

Pod zemljo ni šlo sicer vse naglo izpod rok, kazalo je pa vendar, da se bliža huda ura!

Previdno je opazoval vitežki Salm s stolpa sv. Štefana vse premikanje sovražnikovo; zdelo se mu je, da niso bili našli vseh Turških podkopov; videl je, kako razpada „Koroški turn“, zato trdno sklene, vse mogoče storiti, da se odstrani velika nesreča.

Še tisto noč se je sklical vojni svet ter sklenil, da se sovražnik napade z 8000 vojaki. Bojaželjni vojaki so že težko pričakovali prvega svita prihodnjega dne, da bi svoje orožje poskusili s sovražnikovim.

Ko je jutranja zarija razlila svoj svit po Turških šotorih, že so se Dunajčanje, katerih janičari niso bili zapazili, prikazali za baterijami pri „Koroških vratih“ in Avguštinskem branišči. Turki zaženo strašansko bojno krik, rožljajo z orožjem, kakor da bili bi obsedeni, pa planejo na-nje. Prične se krvavo mesarenje s sekirami in sabljami, da je kri tekla v potocih. Le en glas je slišati: „zgubljeni smo! — reši se, kdor se more, sicer smo zajeti vsi!“

Nastala je bila prava babilonska zmešnjava. Pa kdo je bil to provzročil? — Boječe šleve in pa izdajice, kakor se je bilo pozneje zvedelo.

Sultan je bil že konja zajašil — brž ko ne za beg; tolika je bila zmešnjava med Turki. — Pri vsem tem kristjanje niso izgubili več kakor 200 mož; Turška zguba je bila desetkrat večja. Ena zguba pa je Dunajčane bitko zadela; v boji padel je njihov izvrstni stotnik Hager.

Komaj je bil ta napad končan, komaj da so Turki videli kakor snopja na njivi ležati na bojišči trupla svojih mrtvih, že se je maševalni srd digvati jel v prsih njihovih, da bi ta madež oprali v krvi krščanski.

Na mestu nekdanje Albertove in sedaj Karlove palače zapalili so podrove, nasute s smodnikom, in zagnali divji krik, poslušali bobnečemu gromu enak strel in gledali, kako kvišku valita se dim in prah, ki sta za nekaj trenutkov zakrivala blede obličja kristijanov.

Ko se je bil dim razkadil in razgubil prah, videli so dobri vspeh svojega dejanja — nad 30 čevljev bilo je zida razrušenega, naredila se je velika vrzel.

Zdajci pridrvi sovražnik kakor hudournik, mož tik moža je stal in sukal v roki morilno orožje. Že so plezali gori po razvalinah podrtega zidovja in na mah zaukazano je bil napad. A tudi branitelji Dunaja niso počivali; stali so kakor zid v vrzeli, s svojim životom zadelali so predor, stoječ mož pri možu, streljali pogumno na sovražnika, da je bil joj!

Sovražnika trlo se je vse; po svoji slepi veri navdušen za boj in žejin kakor ris kristjanke krvi pritiskal je vedno bolj in bolj in moč Dunajčanov jela je pešati, ker jih je bilo zdatno manj kakor Turka, ki je